

Aandacht voor de teeltwisseling Kans voor glastuinbouw om emissie verder terug te brengen

Op het gebied van emissiebeperking van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater is de glastuinbouw op dit moment zeer actief. Er wordt nu volop geïnvesteerd in de zuivering van restwaterstromen. Maar er zijn meer aspecten die aandacht behoeven. Zo is de teeltwisseling een kritisch moment als het gaat om mogelijke emissie.

Voor de Nederlandse glastuinbouw geldt met ingang van 1 januari 2018 een verplichte zuivering van restwaterstromen. "Dat is een grote stap, maar daarmee zijn nog niet alle emissies naar het oppervlaktewater aangepakt", zegt Margreet Schoenmakers van LTO Glaskracht Nederland. "Zo is er nog winst te behalen tijdens de teeltwisselingen. We proberen telers hier bewust van te maken. Uiteraard reiken we hen ook oplossingen aan."

We praten met Margreet Schoenmakers, programmamanager water bij LTO Glaskracht Nederland, en Erik Groen, handhaver bij Hoogheemraadschap van Delfland. Het gebied van dit Zuid-Hollandse waterschap kent een hoge concentratie glastuinbouw. "Als waterschap kiezen we voor samenwerking met de sector, omdat dit de beste resultaten oplevert", aldus Erik Groen. Margreet Schoenmakers sluit zich hierbij aan. "Waterbeheerder en sector hebben beide belang bij schoon oppervlaktewater. Het waterschap stuurt er op aan dat het water aan de normen voldoet. Voor de sector geldt dat zij haar verantwoordelijkheid voor de omgeving serieus neemt en haar middelenpakket wil behouden. Terugkerende normoverschrijdingen kunnen leiden tot het uiteindelijk wegvallen van toelatingen. Een smal middelenpakket maakt het moeilijk om Integrated Pest Management te realiseren."

Teeltwisseling

De teeltwisseling kent twee fasen: de afronding van de oude teelt en de start van de nieuwe teelt. Beide fasen hebben hun eigen risico's met betrekking tot emissie.

Wat kan er zoal misgaan tijdens een teeltwisseling en hoe is dit te voorkomen? "De beëindiging van een teelt is voor de teler een grote schoonmaak. Om zo de nieuwe teelt schoon te beginnen", legt Erik Groen uit. "Het oude gewas wordt verwijderd. Alles wordt schoongemaakt. Deze grote schoonmaak gaat met veel water gepaard. Water om de binnenkant van de kassen en de vuilwatersilo's schoon te maken. Maar ook uitlekwater van substraatmatten en percolaatwater. Dat is water dat vrijkomt bij de vertering van het oude gewas. Al dit water bevat restanten van gewasbeschermingsmiddelen en mag dus niet in het oppervlaktewater terechtkomen."

De praktijk is dat dit laatste nog wel eens gebeurt. "Met zorgvuldig handelen is dit te voorkomen", aldus Margreet Schoenmakers. "Het levert veel op als een teler zich voorbereidt op de teeltwisseling. Bij teelt op substraat is het raadzaam tijdig te stoppen met de watergift, zodat de substraatmatten zoveel mogelijk droog worden getrokken door het gewas en kunnen uitdrogen. Het water dat er dan na de teelt nog in zit, moet worden geloosd op het riol."

De beëindiging van een teelt is doorgaans meteen een 'grote schoonmaak'. Op de foto gebruikte teeltmatten.

Teeltwisseling is stressvolle periode voor telers

ool. En niet op het oppervlaktewater. Dus niet zomaar op het erf te drogen leggen. Zorg dat je lekwater kunt opvangen en naar het riool kunt afvoeren."

Buffercapaciteit

Vaak wordt bij de teeltwisseling ook de vuilwatersilo geleegd. Dit water kan gewasbeschermingsmiddelen bevatten en mag daarom niet worden geloosd op het oppervlaktewater, wel op de riolering. "Deze grote schoonmaak geeft een piek in de lozing op het riool", merkt Erik Groen op. "Zeker als ook naburige telers bezig zijn met een teeltwisseling. Daarom moeten telers water kunnen bufferen. Dat is ook wettelijk voorgeschreven. Maar de voorgeschreven buffercapaciteit is veelal niet berekend op de piek tijdens een teeltwisseling. Terwijl dit in feite wel tot de normale bedrijfsvoering behoort. Ik vind dit een punt van aandacht."

De start van een nieuwe teelt kent zijn eigen risicofactoren. "Ook daar zijn passende maatregelen voor", aldus Margreet Schoenmakers. "Na het veldruipen van de nieuwe substraatmatten worden draingaten gemaakt om het overtollige drainwater te verwijderen. Dit water moet worden geloosd op het riool. Van oudsher snijden telers in één keer alle draingaten, waardoor er veel water tegelijk vrijkomt en het risico ontstaat dat de buffercapaciteit te klein is. Dat is eenvoudig op te lossen door gecontroleerd de matten door te steken: eerst kleinere openingen, waardoor het overtollige water minder snel vrijkomt. Verder is het handig dicht bij het drainafvoerpunt te beginnen en niet alle matten op dezelfde dag te draineren."

Een andere 'ingebakken' gewoonte aan het begin van de teelt is het

spuien van het eerste drainwater. "Telers denken dat dit eerste drainwater stoffen uit de matten bevat die schadelijk zijn voor het gewas. Echter, uit ervaring is gebleken dat hergebruik van dit eerste drainwater geen extra risico's oplevert voor het jonge gewas. De laatste jaren is de glastuinbouw het water steeds meer gaan recirculeren. Hier valt dus nog meer winst te behalen."

Extra onder aandacht

Bovengenoemde adviezen, en ook andere adviezen, zijn al geruime tijd beschikbaar via de website glastuinbouwwaterproof.nl. "Maar we willen de teeltwisseling nu nog eens extra onder de aandacht brengen", zegt Margreet Schoenmakers. "Dit gebeurt vanuit de deelnemende partijen binnen het Afsprakenkader Emissieloze Kas. Dat zijn zeven gemeenten, twee waterschappen (waaronder Delfland) en de sector. We bieden hierbij een flyer Teeltwisseling, die onder meer gepaard gaat met artikelen en praktische tips op glastuinbouwwaterproof.nl. Wellicht dat ook de zuiveringsplicht stimulerend kan werken. Dit is een aanleiding om alle waterstromen op het bedrijf eens goed in beeld te brengen en emissies zoveel mogelijk te verminderen, om zo de juiste keuze te maken qua zuiveringsmethode. De uiteindelijke hoeveelheid afvalwater is namelijk van invloed op de te kiezen zuiveringsmethode en de vereiste capaciteit. Dus loont het om zuinig en verantwoord om te gaan met water. Juist ook bij de teeltwisseling."

In het kort

- Voor de Nederlandse glastuinbouw geldt met ingang van 1 januari 2018 een verplichte zuivering van restwaterstromen. Daarmee zijn nog niet alle emissies naar het oppervlaktewater aangepakt.
- Er is nog winst te behalen tijdens de teeltwisselingen. Daarom is hier volop aandacht voor. Gemeenten, waterschappen en sector trekken hierin samen op.
- Er is al veel kennis over hoe emissie tijdens de teeltwisseling te beperken. Deze kennis wordt beschikbaar gesteld aan telers, onder meer via glastuinbouwwaterproof.nl.

Het lastige van de teeltwisseling is dat dit een stressvolle periode is voor telers, merkt Margreet Schoenmakers op. "Er moet veel gebeuren in korte tijd. En juist dan is grote zorgvuldigheid vereist om emissies tegen te gaan. Bovendien ervaren veel telers de teeltwisseling niet als onderdeel van hun productieproces. Tijdens het hele groeiseizoen werken ze zorgvuldig ten aanzien van het milieu. Maar bij de teeltwisseling lijken ze dat uit het oog te verliezen." Erik Groen beaamt dit. "Het zou al winst zijn als telers de teeltwisseling als wezenlijk onderdeel van hun productieproces zouden beschouwen." ■

Margreet Schoenmakers, LTO Glaskracht: "Het levert veel op als een teler zich voorbereidt op de teeltwisseling."

Erik Groen, Hoogheemraadschap van Delfland: "Het zou winst zijn als telers teeltwisseling als onderdeel van hun productieproces beschouwen."

Inzet Nefyto in de glastuinbouw

Gewasbeschermingsmiddelen horen niet in het water. Daarom zet Nefyto zich in om haar bijdrage te leveren aan het zo ver mogelijk reduceren van de emissie vanuit de glastuinbouw. Zo ondertekende Nefyto het Hoofdlijnenakkoord. Ook leverden de toelatinghouders een bijdrage om de zuiveringsplicht op grond van de toelating zoveel mogelijk te synchroniseren met de verplichting op grond van het Activiteitenbesluit. Verder heeft Nefyto actief meegedacht bij de verdere ontwikkeling van het Glastuinbouwemissiemodel GEM. Samen met de Stichting CDG werd de gecontroleerde distributie professioneel op poten gezet. Bij de teeltwisseling wil Nefyto samen met LTO Glaskracht Nederland een rol spelen in communicatie en voorlichting. Daarbij wordt iedereen attent gemaakt op de mogelijke risico's op emissie naar het oppervlaktewater in de verschillende fasen van de overgang van een oude naar een nieuwe teelt.

Nefyto Visie en Ambitie

Eind 2016 heeft Nefyto haar visie en ambitie gepresenteerd: Duurzaam en helder naar de toekomst. De vier pijlers van de ambitie zijn Vernieuwend, Verantwoord, Verbindend en Verhelderend.

In dialoog met de KNPV

Nefyto gaat graag in op uitnodigingen om haar visie en ambitie te presenteren en erover in dialoog te gaan. Dat deed Nefyto-directeur Maritza van Assen onder meer bij de voorjaarsbijeenkomst in mei 2017 van de Koninklijke Nederlandse Plantenziektkundige Vereniging (KNPV). De KNPV is opgericht in 1891 en is de oudste plantenziektkundige vereniging ter wereld. De presentatie over de visie en ambitie leidde tot een levendige discussie. Daarin werd ook actief deelgenomen door studenten, die ruim vertegenwoordigd waren. Een korte impressie.

Vernieuwend

Vernieuwing richt zich op teeltsystemen en middelen. Voor teeltsystemen ligt de focus op systeembenadering en precisielandbouw. Middelen moeten veilig, effectief en toepasbaar zijn in een IPM-systeem. Het lastige hierbij is dat er minder actieve stoffen en middelen beschikbaar komen en dat de toelating van groene middelen nog niet loopt zoals gewenst. Vraag vanuit de zaal: 'Wat moet hiervoor gebeuren op het gebied van wetgeving?' Maritza van Assen: "De Europese beoordeling is deels gebaseerd op de intrinsieke eigenschappen van een stof. Daardoor worden stoffen die wel veilig kunnen worden toegepast, niet toegelaten. Zo gaan er stoffen verloren die goed zouden passen in IPM."

Verantwoord

Centraal in de teelt staat een gezond gewas. Kennis over alle aspecten van de teelt en intensieve productbegeleiding van gewasbeschermingsmiddelen zijn hiervoor cruciaal. 'Hoe motiveer je telers om emissie tegen te gaan?', vraagt één van de deelnemers. "Intrinsieke motivatie moet de drijfveer zijn", antwoordt Maritza van Assen. "Met onzorgvuldig handelen brengt de teler te veel in gevaar, zoals de beschikbaarheid van een middel, zijn spuitlicentie, certificering en daarmee de mogelijkheid zijn product te verkopen. Dit geldt ook voor groene middelen. Die hebben ook een werking en horen dus niet in de sloot."

Verbindend

Vroeger hadden gewasbeschermingsbedrijven alleen te maken met overheid en bedrijfsleven. Tegenwoordig zijn er veel stakeholders, waardoor de hele samenleving betrokken is en zijn mening laat horen. De gewasbeschermingsbedrijven moeten daarop reageren via meerdere communicatiekanalen. Een deelnemer merkt op: 'Consumenten reageren vaak vanuit hun emotie op incidenten. Nefyto komt met feiten, die niet altijd serieus worden genomen. Wat moet je doen om geloofwaardig te zijn voor consumenten?' Maritza van Assen: "Het toelatingssysteem is gebaseerd op feiten. We proberen sneller te reageren, maar een emotie wegnemen blijft moeilijk."

Verhelderend

De gewasbeschermingsbedrijven willen transparant zijn, maar dat is moeilijk bij concurrentiegevoelige informatie. Zogeheten 'reading rooms', waar dossiers rond toelatingsonderzoek mogen worden

ingezien, komen hieraan tegemoet. 'Fact checking' is een belangrijk item. 'Hoe geloofwaardig ben je als je je eigen fact checking doet?', is een vraag vanuit de zaal. "Het is onze intentie dit zelf te doen, maar met een vertrouwenwekkende procedure", aldus Maritza van Assen. Nog een vraag: 'Hoe gaat Nefyto om met andere partijen?' Maritza van Assen: "We staan open voor contact en zoeken zelf contact met de samenleving."

Onkruid in de openbare ruimte

Over biodiversiteit, invasieve exoten, verhardingen en bermen

Wat is onkruid? Eenvoudig gezegd zijn dat planten die op de een of andere manier ongewenst zijn. Dat wel of niet gewenst zijn hangt onder meer af van de plek waar het staat. En vanuit welk perspectief je er naar kijkt. Ook over het bestrijden van onkruid zijn de meningen verdeeld. Een inventarisatie, waarbij we inzoomen op onkruid in de openbare ruimte.

De aandacht voor onkruid in de openbare ruimte is de afgelopen tijd toegenomen. Dat betreft onder meer de aandacht voor invasieve exoten, waarvan bijvoorbeeld de Japanse duizendknoop sterk in het oog springt. Exoten zijn planten, dieren en andere organismen die niet inheems zijn en die op de een of andere manier hier terecht zijn gekomen.

"In Nederland kennen we ruim 1100 exoten, waarvan zo'n 10 à 15 procent invasief is. Invasief wil zeggen dat ze zich agressief ontwikkelen, inheemse soorten verdringen en problemen veroorzaken", zegt Chris van Dijk, onderzoeker plant en milieu aan Wageningen University & Research (WUR).

De Japanse duizendknoop is een invasieve exoot die grote problemen veroorzaakt en die moeilijk te bestrijden is. "Onlangs heeft de gemeente Amersfoort een ontheffing gekregen om de Japanse duizendknoop te bestrijden door middel van het injecteren van glyfosaat in de stengel. Dit heeft veel aandacht gekregen in de media, waardoor invasieve exoten vrij plotseling volop in de belangstelling zijn komen te staan. Ik denk dat dat goed is. Want invasieve exoten zijn geen nieuw, maar wel een veelal onderschat probleem", aldus Chris van Dijk.

Biodiversiteit

"Doordat invasieve exoten inheemse soorten verdringen, bedreigen ze de biodiversiteit", zegt Chris van Dijk. "Daarnaast kunnen ze andere schadelijke eigenschappen hebben. Zo zijn er bijvoorbeeld exoten die giftig zijn. De Japanse duizendknoop wordt enkele meters hoog, wat de verkeersveiligheid in gevaar brengt. Het grootste probleem is het feit dat deze plant een heel sterk wortelstelsel heeft, dat schade kan ver-

Alternatieve methoden

Alternatieve bestrijdingsmethoden voor onkruid op verhardingen zijn onder meer branden, borstelen, heet water en hete lucht. Die worden door terreinbeheerders nu volop toegepast. Uit onderzoek is gebleken dat deze methoden 'over all' slechter voor het milieu zijn dan zorgvuldige toepassing van chemische middelen. Met name door het brandstofverbruik scoren de niet-chemische methoden slechter op luchtkwaliteit en broeikas effect. Bovendien zijn ze minder effectief, waardoor de behandeling vaker uitgevoerd moet worden. Chemie scoort wel weer slechter op waterkwaliteit, maar milieutechnisch weegt luchtkwaliteit zwaarder omdat deze gerelateerd is aan negatieve effecten op de volksgezondheid. In de media duiken regelmatig berichten op over branden ontstaan door particulieren en professionals die onkruid bestrijden door middel van branden. In Vlaanderen hebben de brandweerkorpsen zelfs een dringende oproep gedaan aan de burgers om geen onkruid te branden, omdat hier bijna dagelijks branden ontstaan door deze manier van onkruid bestrijden.

oorzaken aan bebouwing en waterkeringen. 's Winters sterft de plant bovengronds af. Omdat de begroeiing onder deze plant verdrongen is, ontstaat zo het risico op erosie. Iets wat op waterkeringen ongewenst en gevaarlijk is. In het Verenigd Koninkrijk is vastgoed minder waard geworden door de deze plant."

Chris van Dijk is een sterk voorstander van snel ingrijpen op de plaatsen waar de Japanse duizendknoop opduikt en problemen kan veroorzaken. Jonge planten zijn vrij gemakkelijk te verwijderen. Maar hoe groter de haarden, hoe lastiger het wordt. "Preventie staat bij mij voorop", aldus Chris van Dijk. "Eerst de verspreiding stoppen en dan eventueel bestrijden. Gelukkig

verspreidt deze plant zich niet via zaad, maar door verspreiding van wortel- en stengelfragmenten. Maar als ergens een piepklein stukje terecht komt, kan de plant zich daar ontwikkelen. Het verplaatsen van grond en machinaal maaien zijn dan ook de belangrijkste oorzaken van verspreiding. Zorgvuldigheid is hierbij geboden. Ik zou er voorstander van zijn dat men voor een schonegrondverklaring ook let op de Japanse duizendknoop. En dat er een instantie is die de regie voert."

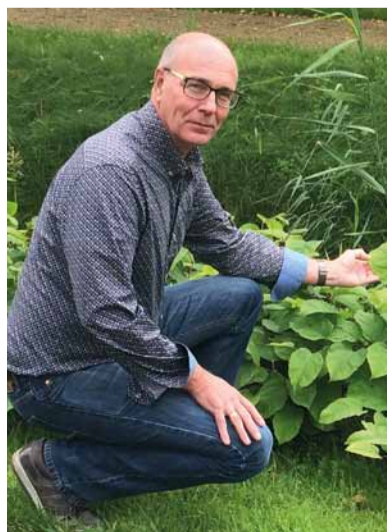
Ook op Europees niveau is er aandacht voor het probleem van de invasieve exoten. Daarvoor geldt de Europese Verordening 'Invasieve Uitheemse soorten' (1143/2014), die regels stelt ten aanzien van preventie en beheer van invasieve exoten.

Bermen en boeren

Biodiversiteit en voldoende bloemen voor nectar verzamelende insecten, zoals de honingbij en de vlinder, zijn al jaren een punt van aandacht. In het kader daarvan zien we steeds meer bermen met bloeiende planten. Een goede ontwikkeling. Maar is iedereen daar even blij mee?

"Als boeren staan wij hier positief tegenover, maar plaatsen we ook een kanttekening", zegt Trienke Elshof, één van de drie regiovoorzitters van LTO Noord. "Er kunnen planten tussen zitten die vanuit landbouwkundig oogpunt ongewenst zijn en die zich vanuit de bermen over de landbouwpercelen verspreiden."

Ze noemt enkele voorbeelden. "In zijn algemeenheid is de berenklauw

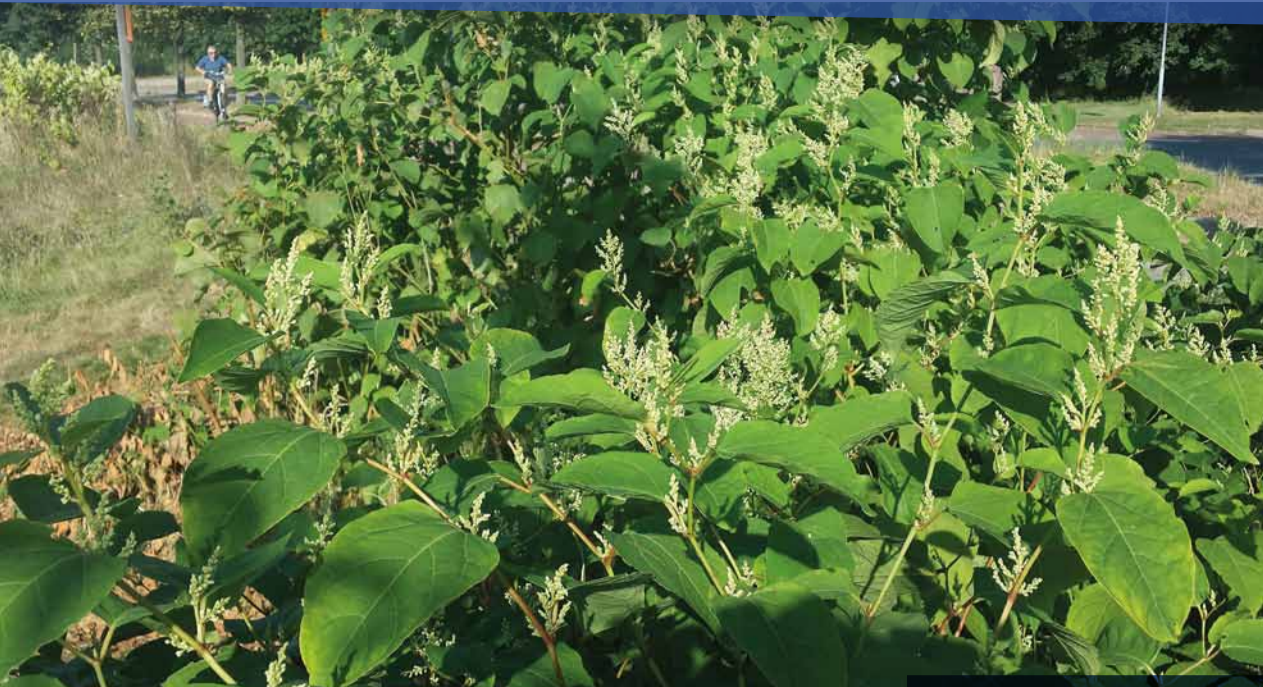

Chris van Dijk, WUR: "Invasieve exoten zijn geen nieuw, maar wel een veelal onderschat probleem."

Trienke Elshof, LTO Noord: "Samen met de Vlinderstichting kijken hoe bermen het beste beheerd kunnen worden."

De Japanse duizendknoop is een invasieve exoot die grote problemen geeft.

Gebruiksverbod buiten de landbouw

Sinds 31 maart 2016 geldt een verbod op het professioneel gebruik buiten de landbouw van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen. Vanaf 1 november 2017 geldt dit verbod ook voor niet-verhardingen. Er gelden uitzonderingen, omdat de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen mogelijk moet zijn in verband met veiligheid en bescherming van het milieu. Op verhardingen is het bijvoorbeeld toegestaan om middelen te gebruiken op locaties waar open vuur of draaiende motoren zijn verboden, en op vliegvelden, rondom spoorbanen, op munitieverdachte terreinen en voor de aanpak van stobben in weg- en waterbouw indien anders stabiliteit in gevaar komt. Voor de bestrijding van Japanse duizendknoop en ambrosia is een uitzondering in verband met bescherming van het milieu. Verder gelden er uitzonderingen voor sportvelden en recreatieterreinen omdat volledig afzien van gewasbeschermingsmiddelen nog niet haalbaar en betaalbaar wordt geacht. Voor niet-verhardingen gaan dezelfde uitzonderingen gelden en daar komt nog een aantal specifieke planten bij, waarvan een deel invasieve exoten. Dan is er nog het particulier gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De Tweede Kamer wil ook hiervoor een verbod, maar de Raad van State heeft vastgesteld dat hier geen juridische basis voor is. Sinds februari 2017 geldt de Green Deal Verantwoord particulier gebruik, die in 2018 wordt geëvalueerd. Dan wordt bekeken of de Green Deal voldoet of dat alsnog een verbod wordt ingevoerd.

Juridische procedure gebruiksverbod

Tegen het verbod om gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw te gebruiken wordt door Nefyto en Artemis een juridische procedure gestart. Beide brancheorganisaties nemen die stap vanwege het algemene principe dat de overheid het gebruik verbiedt van gewasbeschermingsmiddelen die na een strenge beoordeling door het Ctgb zijn toegelaten. Terwijl er geen nieuwe, op wetenschap gebaseerde argumenten zijn om een gebruiksverbod af te kondigen. Beide organisaties zijn van mening dat het wettelijk kader van de toelating van gewasbeschermingsmiddelen wordt ondergraven en vragen de rechter hierover een uitspraak te doen.

een ongewenste plant, omdat hij brandwonden kan veroorzaken. Het jacobskruiskruid is giftig voor het vee. En de distel is een bijzonder lastig onkruid, dat zich heel snel verspreidt. Staan er distels in de buurt van een akker, dan staan ze binnen de kortste keren ook op die akker. Dat noodzaakt telers om meer gewasbeschermingsmiddelen in te zetten. Ridderzuring is ook een

bekend probleemonkruid."

De Leeuwarder Courant publiceerde onlangs een ingezonden brief van Trienke Elshof, waarin ze het probleem van onkruiden vanuit de berm schetste. "Dit riep meteen reacties op, helaas vooral negatief, onder meer van de Vlinderstichting. Dit ondanks het feit dat ik in de brief aangaf dat ook boeren voorstander zijn van

een rijke biodiversiteit. Maar we zijn met de Vlinderstichting aan tafel gaan zitten en dat leverde een constructief gesprek op. We gaan nu samen kijken hoe bermen het beste beheerd kunnen worden, zodat ze én bijdragen aan de biodiversiteit én geen schadelijke effecten hebben voor boeren. Het is goed dat we elkaar hebben opgezocht."

In het kort

- Mede als gevolg van problemen door invasieve exoten is de aandacht voor onkruid in de openbare ruimte de laatste tijd toegenomen.
- Invasieve exoten verdringen inheemse soorten en bedreigen daarmee de biodiversiteit. Ook veroorzaken ze andere problemen.
- De Europese Verordening 'Invasieve Uitheemse soorten' (1143/2014) stelt regels ten aanzien van preventie en beheer van invasieve exoten.
- In bloemrijke bermen kunnen planten staan die vanuit landbouwkundig oogpunt ongewenst zijn en die zich vanuit de bermen over de landbouwpercelen verspreiden.
- Sinds 31 maart 2016 geldt een verbod op het professioneel gebruik buiten de landbouw van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen. Vanaf 1 november 2017 geldt dit verbod ook voor niet-verhardingen. Wel gelden enkele uitzonderingen.
- Niet-chemische methoden van onkruidbestrijding op verhardingen zijn minder effectief en hebben 'over all' een grotere milieu-impact dan zorgvuldige toepassing van chemische middelen.

Sommige bermplanten bezorgen boeren problemen, zoals het voor vee giftige jacobskruiskruid.

Veldgids helpt bij tegengaan afspoeling gewasbeschermingsmiddelen

Bescherming van het oppervlaktewater is een belangrijk aandachtspunt voor Nefyto en de aangesloten bedrijven. Eén van de emissieroutes is afspoeling en erosie. Nefyto heeft in samenwerking met TOPPS een veldgids uitgebracht die boeren helpt om afspoeling en erosie van percelen zoveel mogelijk te voorkomen.

TOPPS (Train Operators to Promote Best Management Practices & Sustainability) is een Europees programma voor duurzame en verantwoorde toepassing van gewasbeschermingsmiddelen. Met behulp van de veldgids kan een boer voor ieder perceel het risico op afspoeling en erosie in kaart brengen en de omstandigheden inschatten die deze risico's vergroten. Per risicocategorie geeft de veldgids maatregelen om afspoeling en erosie zoveel mogelijk te voorkomen.

De veldgids is voor het eerst uitgereikt tijdens de Agrarische Dagen Someren medio september. Wie interesse heeft in de veldgids, kan één of meerdere exemplaren kosteloos aanvragen bij Nefyto.

Geen eenduidige oorzaak wintersterfte honingbijen

Noch ziekten, noch het landschap of voedsel, noch chemische middelen kunnen als enige oorzaak van wintersterfte onder honingbijen aangewezen worden. Dat blijkt uit onderzoek van het Honingbijen surveillance programma. Dit loopt nu drie jaar en volgend jaar zal het laatste jaar zijn. Dan wordt de uiteindelijke balans opgemaakt. In het programma wordt de oorzaak van de wintersterfte van honingbijen onderzocht en specifiek de rol van de imker, ziekten en plagen, chemische middelen, stuifmeelbronnen en het landschap waarin de bijen vliegen.

De aanwezigheid van neonicotinoïden en andere chemische residuen zijn als factor meegenomen in dit onderzoek, maar hadden geen relatie met de wintersterfte van de bijenvolken. Uitzondering is het fungicide Tebucanazole dat in vijf volken is gevonden en daar voor iets lagere overleving zorgde. Van de 112 chemische stoffen die getest werden, werden er 14 in het wintervoer van sommige bijenvolken aangetroffen. Drie hiervan worden door imkers gebruikt voor mijtbestrijding, de andere zijn middelen die in de land- en tuinbouw voor plaagbestrijding toegepast worden. In 92 procent van de volken is geen enkele chemische stof aangetroffen in de najaarshoning. Bron: Naturalis.

DowDupont

Op 1 september 2017 zijn de Nefyto-deelnemers Dow en DuPont gefuseerd om verder te gaan als één bedrijf, onder de naam DowDupont. Als gevolg van deze fusie zal DuPont het deelnemerschap van Nefyto per 31 december 2017 beëindigen.

Arysta

Arysta LifeScience is een geassocieerd deelnemer van Nefyto. Omdat Arysta heeft besloten een eigen verkooporganisatie te gaan opzetten in Nederland, zal dit geassocieerd deelnemerschap per 1 januari 2018 overgaan naar een gewoon deelnemerschap van Nefyto. Nico Stuijt, country manager Netherlands, zal Arysta vertegenwoordigen in het algemeen bestuur van Nefyto.

Gecontroleerde distributie via digitaal systeem

Het CDG-certificatieschema biedt de basis voor het leveren van middelen onder een regime van gecontroleerde distributie. Er kunnen verschillende aanleidingen zijn voor het uitsluitend distribueren onder een regime van gecontroleerde distributie. Dat zijn: de bijzondere aard van een gewasbeschermingsmiddel, de bijzondere marktsituatie en/of de bijzondere toelatingstatus (vrijstelling of op een andere wijze anders dan regulier toegelaten). In alle gevallen gaat het om middelen waarvan gebruik buiten de legale toepassingen enerzijds praktisch denkbaar is en anderzijds onwenselijk.

De Stichting CDG heeft met ondersteuning van Nefyto een digitaal systeem gelanceerd. Dit maakt het voor telers, distributie en toezicht houdende instanties administratief gemakkelijker. Meer informatie is te vinden op www.stichtingcdg.nl/Gecontroleerde-distributie.

STORL stimuleert verantwoorde afvoer lege verpakkingen

Nu ook vergoeding voor inzamelacties

De STORL maakt het mogelijk dat telers en loonwerkers restanten van gewasbeschermingsmiddelen en lege verpakkingen met STORL-KGA logo kosteloos kunnen inleveren bij de afvaldepots van gemeenten. De gemeenten worden hiervoor vergoed door de gewasbeschermingsbedrijven. Nieuw is dat nu ook georganiseerde inzamelacties op financiële steun kunnen rekenen.

De afkorting STORL staat voor Stichting Opruiming Restanten Landbouwbestrijdingsmiddelen. De STORL-regeling is voortgekomen uit een in 1988 ondertekend convenant tussen overheid en bedrijfsleven. Binnen de STORL wordt samengewerkt door LTO Nederland, Agrodiss (distributie) en Nefyto. Doelstelling is het stimuleren van een verantwoorde afvoer van restanten en lege verpakkingen van professionele gewasbeschermingsmiddelen.

Dit gebeurt door het verstrekken van vergoedingen aan gemeenten die dit materiaal via hun milieustraat of KCA-depot innemen. Het gaat hierbij om lege verpakkingen met het STORL-logo Klein Gevaarlijk Afval en om restanten van gewasbeschermingsmiddelen afkomstig van boeren, tuinders en loonwerkers.

“De Europese Commissie heeft tijdens een zogeheten fact finding missie kennis genomen van de Nederlandse STORL-regeling. In het kader hiervan heb ik een presentatie gegeven”, zegt STORL-voorzitter Wim in 't Veld. “De Europese Commissie was bijzonder te spreken over de regeling, die door het bedrijfsleven zelf is opgepakt. Ook noemt zij de samenwerking tussen de betrokken partijen uniek. Een benadering die zij aanmerkt als ‘goede praktijk’.”

Organisatie

De STORL heeft een driekoppig bestuur, met vanuit elk van de drie

deelnemende organisaties een bestuurslid. Voorzitter Wim in 't Veld vertegenwoordigt Agrodiss. Annemarie Breukers is bestuurslid namens LTO Nederland. Nefyto wordt vertegenwoordigd door Anne de Witte, werkzaam bij Nefyto-deelnemer Bayer CropScience.

Secretaris en aanspreekpunt is

Nu ook voor inzamelingsacties

Onlangs heeft de STORL de mogelijkheid geïntroduceerd om ook voor inzamelingsacties een vergoeding te ontvangen. Dit gaat dan om inzamelingsacties van lege verpakkingen en restanten die door een LTO-organisatie of CDG-gecertificeerde distributeur samen met een afvalinzamelaar worden georganiseerd. Bijvoorbeeld tijdens een open dag. Er gelden wel voorwaarden om voor de vergoeding in aanmerking te komen. Deze staan vermeld op de website van de STORL, waar ook het aanmeldingsformulier is te vinden.

Jan Verschoor, werkzaam bij Brabers, het bureau dat ook verantwoordelijk is voor het secretariaat van Nefyto. Adviseurs van de STORL zijn Jo Ottenheim (secretaris Nefyto) en Conno de Ruijter (secretaris/directeur Agrodiss).

We praten over de STORL met voorzitter Wim in 't Veld en secretaris Jan Verschoor. “De STORL bestaat al enkele decennia. Maar we houden het actueel, bijvoorbeeld door nu een vergoeding te introduceren voor restanten en verpakkingen die via een inzamelingsactie zijn ingenomen”, aldus Jan Verschoor.

Twee logo's

Hoe werkt de STORL-regeling precies? Wim in 't Veld legt het uit. “Het gaat om verpakkingen van gewasbeschermingsmiddelen waar het STORL-logo op staat. Er zijn twee logo's. Aan deze logo's zijn verwijderingszinnen op het etiket verbonden. Staat er 'STORL verpakking - Bedrijfsafval', dan kan deze verpakking na leegmaken en (in de meeste gevallen na spoelen) bij het bedrijfsafval. Dit is verreweg het grootste deel van de verpakkingen.”

Een klein deel heeft het logo 'STORL verpakking - Klein Gevaarlijk Afval' (KGA). “Deze verpakking moet na leegmaken (en soms ook na spoelen) worden afgevoerd als klein gevaarlijk afval, wat onder meer kan bij een afvaldepot of een afvalinzamelaar. Is dat een gemeente, dan kan deze gemeente hiervoor een vergoeding krijgen. Dankzij deze vergoeding hoeft de gemeente de bringer van het afval geen (meer) kosten in rekening te brengen ten opzichte van de kosten voor bedrijfsafval. Dit verlaagt de drempel voor gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen om verpakkingen en restanten verantwoord af te voeren.”

Spoelen is overigens geen probleem voor telers en loonwerkers, want al geruime tijd moeten verpakkingen worden gespoeld en de meeste spuitmachines hebben ook een spoelinrichting. Het gespoelde restant komt in de spuitmachine, waardoor het benut wordt voor de bespuiting.

De verstrekte vergoedingen worden gefinancierd door de bedrijven die gewasbeschermingsmiddelen op de Nederlandse markt brengen. Dat zijn voornamelijk de bij Nefyto aangesloten bedrijven, maar ook een aantal andere toelatinghouders.

Gemeenten ontvangen van de gewasbeschermingsbedrijven een vergoeding voor het innemen van lege verpakkingen en restanten van gewasbeschermingsmiddelen.

Restanten

De STORL-regeling geldt niet alleen voor lege verpakkingen met het STORL-logo voor Klein Gevaarlijk Afval, maar ook voor restanten van gewasbeschermingsmiddelen. “Deze restanten kunnen ontstaan doordat een teler bijvoorbeeld stopt met een bepaald gewas”, vertelt Wim in 't Veld. “Of doordat een middel niet meer toegelaten is. Over dat laatste wordt altijd ruim op tijd gecommuniceerd, zodat telers de tijd hebben om een product op te maken. Dat heeft tot gevolg dat telers slechts zelden met restanten zitten.”

Daarnaast bestaan er acties als 'Bezem door de middelenkast' en schoonwaterprojecten, geïnitieerd door waterschappen, provincies en het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM). In het kader van zo'n actie worden telers geholpen bij het opschonen van hun middelenkast en is doorgaans ook een actieve rol weggelegd voor de adviseurs van distributie.

“Als STORL weten we dat niet in alle gevallen waarin verpakkingen verantwoord worden afgevoerd ook aanspraak wordt gedaan op de STORL-vergoeding”, merkt Jan Verschoor op. “In bepaalde regio's

Ook in andere EU-lidstaten

Ook de associaties van de gewasbeschermingsbedrijven in de andere Europese lidstaten hebben een systeem voor het verantwoord afvoeren van lege verpakkingen en restanten van gewasbeschermingsmiddelen. De internationaal gehanteerde term hiervoor is container management systeem. ECPA, de Europese koepelorganisatie voor de gewasbeschermingsbedrijven, speelt hierin een actieve rol. De Nederlandse gewasbeschermingsbedrijven waren de eerste in Europa met een container management systeem, in de vorm van de STORL-regeling.

In het kort

- De STORL is een samenwerking van LTO Nederland, Agrodiss en Nefyto. Doelstelling is het stimuleren van een verantwoorde afvoer van restanten en lege verpakkingen van professionele gewasbeschermingsmiddelen.
- Dit gebeurt door het verstrekken van vergoedingen aan gemeenten die dit materiaal via hun milieustraat of KCA-depot innemen. Deze vergoedingen worden gefinancierd door de gewasbeschermingsbedrijven.
- De regeling bestaat al enkele decennia en wordt door de Europese commissie aangemerkt als 'goede praktijk'. Nederland was het eerste Europese land met zo'n container management systeem.
- Onlangs heeft de STORL de mogelijkheid geïntroduceerd om ook voor inzamelingsacties een vergoeding te ontvangen.

hebben boeren een contract met een particuliere afvalverwerker en voeren op die manier het klein gevaarlijk af. Deze boeren brengen hun lege verpakkingen en restanten niet naar de gemeente, omdat zij al op een andere manier hebben geregeld dat hun afval verantwoord wordt afgevoerd.”

Daarnaast maken niet alle gemeenten gebruik van de STORL-vergoeding, ondanks dat deze aantrekkelijk is. “Wellicht is in sommige gemeenten het ingeleverde volume zo laag, dat zij het te veel administratieve moeite vinden om vergoeding aan te vragen. Die gaat per kilogram”, zegt Wim in 't Veld. “Overigens wil de STORL die drempel gaan verlagen door de papieren aanvraagformulieren te vervangen door een digitaal formulier op internet.”

Meer informatie vindt u op www.storl.nl.

Wim in 't Veld, voorzitter STORL: “De Europese Commissie is bijzonder te spreken over deze regeling, die door het bedrijfsleven zelf is opgepakt.”

Jan Verschoor, secretaris STORL: “De STORL bestaat al enkele decennia. Maar we houden het actueel.”

COLOFON

NEFYTO BULLETIN 3 | SEPTEMBER 2017 | JAARGANG 23 Nefyto Bulletin is een uitgave van Nefyto. Nefyto – Dutch Crop Protection Association – behartigt belangen van bedrijven die chemische & biologische gewasbeschermingsmiddelen ontwikkelen voor de Nederlandse markt. Het bulletin wordt kosteloos toegezonden aan personen en organisaties die op enigerlei wijze betrokken zijn bij gewasbescherming in Nederland. Nefyto Bulletin verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 1800. REDACTIE Nefyto, Hogeweg 16 | Postbus 80523, 2508 GM Den Haag | T (070) 750 31 00 | nefyto@nefyto.nl | www.nefyto.nl | @nefytoNL TEKST EN REALISATIE Fred Meijer tekst & redactie, Doetinchem ONTWERP EN LAY-OUT Cyril Strijdonk Ontwerpburo, Gaanderen FOTOGRAFIE G. Benschoop (HHV/Delfland), Jan-Kees Goud, Erik Groen, LTO Noord, Fred Meijer, STORL, WUR DRUK JP Offset, Duiven VERSPREIDING Controlled circulation / ISSN 1382-3833